

УДК 811.161.2'373.25

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-1-24>**Світлана ІГНАТЬЄВА,***orcid.org/0000-0003-2217-4610*

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри філології та мовної комунікації

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

(Дніпро, Україна) *sv.ihnatieva@gmail.com***Ірина ЦЮП'ЯК,***orcid.org/0000-0002-9547-3390*

кандидат філологічних наук, доцент,

професор кафедри філології та мовної комунікації

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

(Дніпро, Україна) *iryunatsiupiak64@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСОБІВ МОВНОЇ ЕКСПРЕСІЇ У ТЕКСТОВІЙ ПАЛІТРІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА: ФОНОЛОГІЧНИЙ РІВЕНЬ

У статті на матеріалі прозових творів В. Винниченка відзначено виняткову милозвучність, високу мовну організацію на фонографічному рівні, виокремлено різноманітні експресивні засоби. Наголошено на активному вживанні у його текстовій палітрі звуконаслідувальних структур, які досягаються або вживанням ономапоеї, або ж засобом нанизуванням однакових звуків. Вивчення мови В. Винниченка на фонетичному рівні здійснюється методом художнього звукозаписування його текстів – систему звукового інструментування, спрямованого на створення звукового образу. Специфічне поєднання звуків у текстовій палітрі створює певну мелодію, кольорові уявлення, психічні настрої. Встановлені основні аксіологічні одиниці художнього звукопису: гармонію і дисгармонію, евфонію і какофонію, алітерацію та асонанс, звукові повтори і звуконаслідування, а також наголошено на вживанні автором художнього тексту звуконаслідування і звуковідтворення – додаткових до поняттєво-предметної семантики тексту засоби звукової виразності, які конкретизують акустичне сприймання явища або його ознаки. З'ясовано, що звук, як мінімальна неподільна структурно-семантична одиниця мовлення, що не має значення, при включенні її в художньо організований текст, сприяє формуванню додаткової естетичної та змістової завантаженості висловлювання, зокрема, реалізує зображально-експресивну функцію. Доведено, що семантична ускладненість звукової організації становить специфічні особливості мови його текстів, зокрема сприяє підвищенню у них питомої ваги фонетичних повторів. Це зумовлює виникнення якісно нових смислових ефектів. Звукова подібність семантично віддалених мовних одиниць усвідомлюється як смисловий зв'язок між ними, надає тексту виразності, експресивності, зв'язності інформації, закладеної у внутрішніх формах неспоріднених слів. Експресивність прозового мовлення В. Винниченка на фоностилістичному рівні є результатом творення словесного зорового й музичного образів. Фонографічний рівень аналізу текстової палітри його творів засвідчує такі фонетичні явища: звуконаслідування, звуковідтворення, алітерацію, асонанс, анафору та епіфору. Експресивні звуковиражальні й музичні засоби насичують авторські тексти впізнаваною авторською відінструментованістю, сприяють вишуканості, витонченості слова з виразним відчуттям нового, ще ніким не сказаного.

Ключові слова: мовна експресія, ономапоея, звуковідтворення, алітерація, асонанс, анафора, епіфора, В. Винниченко.

Svitlana IHNATIEVA,*orcid.org/0000-0003-2217-4610*

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;

Head of the Department of Philology and Language Communication

National Technical University "Dnipro Polytechnic"

(Dnipro, Ukraine) *sv.ihnatieva@gmail.com***Iryna TSIUPIAK,***orcid.org/0000-0002-9547-3390*

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;

Professor at the Department of Philology and Language Communication

National Technical University "Dnipro Polytechnic"

(Dnipro, Ukraine) *iryunatsiupiak64@gmail.com*

PECULIARITIES OF LINGUISTIC EXPRESSION MEANS IN THE TEXT PALETTE OF VOLODYMYR VYNNYCHENKO: PHONOGRAPHIC LEVEL

In the article, on the material of Volodymyr Vynnychenko's prose works, exceptional melodiousness, high linguistic organization at the phonographic level was noted, various expressive means were highlighted. Emphasis is placed on the active use of onomatopoeic structures in Volodymyr Vynnychenko's text palette, which are achieved either by using

onomatopoeia or by stringing identical sounds together. The study of Volodymyr Vynnychenko's language at the phonetic level is carried out by the method of artistic sound recording of his texts – a system of sound instrumentation aimed at creating a sound image. A specific combination of sounds in the text palette creates a certain melody, color images, mental moods. The main axiological units of artistic sound writing are established: harmony and disharmony, euphony and cacophony, alliteration and assonance, sound imitation and sound repetition. It is as well emphasized on the use of onomatopoeia and sound reproduction by the author of the artistic text – as the means of sound expressiveness additional to the conceptual and subject semantics of the text, which specify the acoustic perception of a phenomenon or its signs.

It has been found that sound, as a minimal indivisible structural-semantic unit of speech, which does not have own meaning, but when included in an artistically organized text, contributes to the formation of additional aesthetic and content-laden speech, in particular, realizes an image-expressive function.

It is proved that the semantic complexity of the sound organization constitutes specific features of the language of V. Vynnychenko's texts, in particular, it contributes to the increase in the specific weight of phonetic repetitions in them.

This leads to the emergence of qualitatively new semantic effects. The sound similarity of semantically distant linguistic units is perceived as a semantic connection between them, gives the text distinctiveness, expressiveness, connectedness of information embedded in the internal forms of unrelated words.

The expressiveness of V. Vynnychenko's prose speech at the phonostylistic level is the result of the creation of verbal, visual and musical images. The phonographic level of analysis of V. Vynnychenko's text palette testifies to the following phonetic phenomena: sound imitation, sound reproduction, alliteration, assonance, anaphora, and epiphora. Expressive sound and musical means saturate the author's texts with a recognizable author's instrumentality, contribute to the sophistication and elegance of the word with a distinct feeling of something new, something that no one has said yet.

Key words: language expression, onomatopoeia, sound reproduction, alliteration, assonance, anaphora, epiphora, V. Vynnychenko.

Постановка проблеми. Лінгвокультурний складик першої половини ХХ століття виразно простежується в прозових творах В.Винниченка, оскільки його творчість належить до періоду тих соціальних зрушень, які безпосередньо впливали на мову епохи. Зважаючи на те, що експресивність може бути притаманна одиниці будь-якого рівня мови, то логічно видається класифікація експресивних засобів відповідно до рівнів мовної структури. Зокрема, виокремлення експресивних засобів у текстовій палітрі творів В.Винниченка на фонетичному рівні ще не була предметом дослідження в українському мовознавстві. Тому й актуальність нашої роботи зумовлена інтересом науковців-теоретиків і філологів-практиків до вивчення цієї важливої проблеми.

Аналіз досліджень. Зазначимо, що фонетичні й фонологічні питання висвітлено у працях Н.І. Тоцької (Тоцька, 1981), Л. Прокопової (Прокопова, 2010), Ю. Мосенкіса (Мосенкіс, 2006), Бондар (2006), В. Близнюк (Близнюк, 2015). В. Чабаненко досліджує ефонію (милозвучність) мови «здатність її фонетичної будови до мелодійного звучання і до створення звукозображення у висловлюванні, відповідно до його змісту і художнього призначення (Чабаненко, 2002: 199). Важливе значення у художньому тексті мають звуконаслідування і звуковідтворення (Кочан, 2008: 132). Бас-Кононенко пропонує визнати милозвучність інваріантною ознакою української мови – такою, що об'єктивована і формалізована через систему орфоепічних правил (Бас-Кононенко, 2019: 103).

Отже, дослідження на фонетичному рівні засобів експресії в художньому тексті, здатність послуговуватися ними потребує вивчення.

Мета статті. На матеріалі мови текстів прозових творів Володимира Винниченка дослідити мовні засоби експресії. Основним завданням є дослідження засобів експресії на фонетичному рівні.

Виклад основного матеріалу. Звертаючись до мови прозових творів В. Винниченка, відзначимо її виняткову милозвучність, високу організацію фонетичного рівня, яка досягається використанням різних експресивних засобів. Як свідчить аналізований матеріал, важливим засобом експресивності на фонетичному рівні є різні звуконаслідувальні конструкції, які досягаються або ж вживанням ономапей, або ж нанизуванням однакових звуків. На фонетичному рівні мови художнього твору маємо справу з художнім звукописом. Під звукописом розуміємо систему звукового інструментування, спрямованого на створення звукового образу. Специфічне поєднання звуків має на меті витворити певну мелодію, кольорові уявлення, психічні настрої. Основними елементами художнього звукопису виступають: гармонія і дисгармонія, евфонія і какофонія, алітерація та асонанс, звукові повтори і звуконаслідування. Унаслідок повторюваності окремих звуків виникають повтори за місцем (анафора і епіфора), за якістю (асонанс, алітерація) повторюваних звуків, звуконаслідувальні слова (ономапей) та звуковідтворення. Звуконаслідування (ономапей) – це імітація засобами мови різних позамовних звукових явищ, передавання за допомогою звуків, звукосполучень різноманітних шумів, голосів тварин, птахів тощо. Це пов'язано з тим що людська мова здатна лише приблизно передати навколишні звукові явища, при цьому настільки вправно, наскільки дозволяє артикуляційна база

(Кочан, 2008: 149). Звуконаслідування застосовуються як додатковий до поняттєво-предметної семантики тексту засіб звукової виразності, що конкретизує акустичне сприймання явища або його ознаки, уже описаної за допомогою інших мовних одиниць, і таким чином актуалізує її. «Існування великої кількості неонотатопейчних алітерацій свідчить про їх власну виражальну силу – сам факт повтору підвищує асоціативний потенціал звука, що повторюється» (Кухаренко, 2004: 17).

Звуковідтворення виявляється не в повнозначних словах, а в комплексах звуків-вигуків та звуконаслідувальних слів (як прийому звукопису), що використовуються для підсилення уявного акустичного сприймання явищ дійсності. Людина засобами мови може лише наближено передати природне та штучне звучання. В аналізованих творах зафіксовано звуконаслідування, що можуть передавати:

а) звуки від ударів заліза: «*Брязь-зь!.. Брязь-зь!.. Брязь-зь!..*» – кричали кайдани й собі, дзвінко, різко, бадьоро» (Винниченко, 1992: 133);

б) звуки, що відтворюють плювання: «*Так ось же тобі, тьху, тьху, тьху у саму твою гарну морду! Тьху на тебе!*» (Винниченко, 2001: 21);

в) звуки явищ природи: «*Трах-тах-тах! – лускає грім, і лампа в ідальні дзвенить*» (Винниченко, 2001: 47) та інші. Наведені вище мовні засобів характеризують тільки звукові ознаки.

Звуконаслідування застосовуються як додатковий до поняттєво-предметної семантики тексту засіб звукової виразності, що конкретизує акустичне сприймання явища або його ознаки, уже описаної за допомогою інших мовних одиниць, і таким чином актуалізує її. Наприклад: «*Тихо-тихо в Сонгороді. Тихо в йому, як і дощик січе день і ніч як і сніг тріщить під ногою, тихо й тоді, як соловейко заливаєється піснею-коханням по садах, по галях, по зелених дібровах*» (Винниченко, 2001: 19). У наведених прикладах вживаються здебільше глухі приголосні звуки, ніж дзвінки. Це сприяє відтворенню картини спокою і тиші, навіює читачеві поважні роздуми. Наприклад, звуками [с], [т], [ч], [п], [к], [х], [шч] у наведеному тексті створюється така поетична фігура, як алітерація.

Алітерація - поетично-стилістичний прийом добору слів, який полягає в повторенні однакових чи подібних за звучанням приголосних або звукосполучень (Русанівський, Тараненко, 2004: 18). Вона посилює фонічну виразність твору, виділяючи певні слова в тексті й тим підсилюючи їхнє значення. Наприклад повторення звуків [з] та [с] нагадує брязкіт заліза: «*Від ніг же тої жінки*

глухо і страшно дзвякав брязкіт заліза» (Винниченко, 1992: 135); «*Він ходив, розкорячуючи ноги, а кайдани теліпались йому коло цих ніг, бились об їх і різко, без ладу брязкотили*» (Винниченко, 1992: 125). При поєднанні алітерації глухого [с] та дзвінкого [з] у читача виникає співчуття до героїні оповідання «Краса і сила», яка підкорюється силі Андрія: «*Мотря, скрикнувши, захиталась, закрилась руками і звалилась, як сніп*» (Винниченко, 2001: 20). У реченні вимальовується такий фонографічний малюнок: [с, з – с, з – с, з – с, с], що свідчить про високо поетичну звукову організацію і несе в собі глибоке експресивне навантаження. Як бачимо, повтори звуків [с] і [з] виступають своєрідним звуковим акомпанементом до змісту, впливаючи на його довершеність.

Отже, навіть така мінімальна одиниця, як звук, що не має власного значення, при включенні в художньо організовану мову формує додаткову естетичну та змістову завантаженість висловлювання, реалізуючи зображально-експресивну функцію. Алітерація [л], [ш], [шч] знімає напруження, розслаблює, заспокоює: «*Незабаром підоспів і Гришка: налили, закусили, і бесіда ще тепліше, ще ширіше полилась між недавніми приятелями*» (Винниченко, 2001: 25). «Звертаючи увагу на звукову організацію тексту, читач по-новому його оцінює і структурує, знаходить у ньому інший сенс, новий пізнавальний шлях душі, глибинний акт сходження до «екзистенційної істини» – і в такий спосіб розширює мисленнєво-чуттєвий простір тексту» (Голянич, 2008:128). Асонанс. Концентроване повторення голосних звуків у реченні витворює ефект милозвучності і набуває особливого змісту у поєднанні з алітерацією. Як от: «*Люди ж, ті задцмлені люди, з млявими очима, стурбовано озирались на хвилину круг себе, слухали страшний скрегіт смерті і знову тупо кишіли, через хвилину забувши вцрванцх од їх задушенцх*» (Винниченко, 1992: 132). Голосні переднього ряду [и], [і] відрізняються один від одного піднесенням: [и] – середнього піднесення, [і] – високого піднесення. У наведеному реченні ці голосні звуки створюють ефект множинності людей, очей, страждань, але в іншому рядку оповідання «Дим» превалює асонанс [і] у поєднанні з [е], що відтворює більш оптимістичну картину, виражає експресію хорошого настрою і задоволення: «*І коли претягував Вперед, то сонце весело сміялось, і ставала весна, і каміння цвітотом цвіло, і риби співали, мовчазні, полохливі риби*» (Винниченко, 1992: 121). Виявляється, що поєднання асонансів різних голосних звуків відповідає різним експресивним відтінкам.

Семантична ускладненість звукової організації є однією зі специфічних особливостей мови творів В. Винниченка, зокрема підвищується у ній питома вага фонетичних повторів, що зумовлює виникнення якісно нового смислового ефекту. Звукова подібність семантично віддалених мовних одиниць починає усвідомлюватися як смисловий зв'язок між ними, а це сприяє виразності, експресивності тексту, зв'язності інформації, закладеної у внутрішніх формах неспоріднених слів. Процес поетичної семантизації лексем, які об'єднуються на основі випадкової фонетичної подібності розглядається вченими як явище паронімічної атракції. Глибина такої схожості визначається за кількістю тотожних звуків у зіставлюваних словах (Дашенко, 1996). Серед різних видів повтору як засобу організації прозового тексту Володимира Винниченка композиційну роль виконує в ньому й анафора (єдинопочаток) – «фігура мови, що утворюється повторенням певних звуків, слів, виразів, синтаксичних конструкцій на початку суміжних мовних одиниць» (Русанівський, Тараненко 2004: 25). Повтор, крім того, що структурно організовує текст, є ще засобом актуалізації нових контекстних відтінків значення (Синиця, 1994: 57). Анафора як різновид повтору виступає важливим засобом увиразнення, спаяності тексту. Завдяки анафоричному повтору збільшується семантичний обсяг мовних одиниць, вносяться у вислів нові художньо-образні відтінки. Цей стилістичний засіб конденсує авторську думку, служить основою формування різноманітних образних уявлень, підсилює емоційне сприйняття твору: *«Вони хотіли їсти, ї їм дали. Вони їли, озирались круг себе, відповідали їй говорили про минулі, про будучі страждання з діловими людьми спеціалістів страждання; вони з інтересом питались про тутешні страждання їй, зневажливо посміхаючись, виставляли страждання других скринь»* (Винниченко, 1992: 133).

У наведених вище рядках анафора **вони** зосереджує увагу читача на людях, які ще не помічають своє перетворення з людей «боротьби» на «задимлених» людей страждання. «Вони» просто піддавались примітивним людським потребам і так згасав вогонь у їх серцях. Прочитується у цих рядках **епіфора страждання**, що показує до чого прийдуть люди.

Близькою за семантикою до анафори і водночас протилежною їй щодо синтаксичної будови

виступає епіфора (єдинокінцівка – гр. *epiphora* «повторення», «перенесення»), яка утворюється повтором мовних елементів у закінченнях суміжних віршових рядків, строф, речень, абзаців, розділів твору, забезпечуючи цілісне звукове тло всього тексту (Русанівський, Тараненко 2004: 175). Для творів Винниченка, хоча вони не поетичні, властиве використання епіфори для поєднання різних абзаців тексту: *«І де більше лилось цього всього, там більше росли та бились Вперед і Назад, ці сини Життя. Отож, читачу, в одній країні, де не молоко текло в річках, а кров у річки, там боролись між собою ці два сини Життя»* (Винниченко, 1992: 121). Тут відображено зіткнення двох сторін життя.

У творах Володимира Винниченка, крім композиційної, анафора та епіфора виконують також функції підсилення й увиразнення, виділення певних складників тексту або й усього висловленого в ньому. Вони формують основний лейтмотив тексту, тобто концентрують увагу на провідній авторській думці.

Таким чином, спостереження за текстами творів В.Винниченка підтверджують думку про те, що Винниченко домагався точності слова, відповідності слова й образу, у процесі роботи над текстом опускав зайве або невиразне. Отже, фонетичні засоби виразності є прекрасним засобом створення експресії в прозових творах, використовуються для створення певного стилістичного ефекту, відповідають естетичним уподобанням читачів (Коваль, 1987: 332).

Висновки. Отже, експресивність прозового мовлення Володимира Винниченка на фонестилістичному рівні є результатом творення словесного зорового й музичного образу. На фонографічному рівні у мові творів В.Винниченка виразно простежуються такі фонетичні явища: звуконаслідування, звуковідтворення, алітерація, асонанс, анафора та епіфора. Вживання засобів звукової виразності конкретизує та актуалізує сприйняття явищ та подій. У текстовій палітрі Володимира Винниченка виразно простежується впізнавана авторська відінструментованість. Експресивна звуко-виражальна, музична система переповнює авторські тексти, робить прозу вишуканою, витонченою, з виразним відчуттям нового, ще ніким не сказаного. Перспективою дослідження є вивчення засобів експресивності у творах В.Винниченка на лексичному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бас-Кононенко О.В. Вимовні норми як мірило милозвучності української мови (на матеріалі орфоепічних словників). *Українська мова*. Київ, 2019, № 1. С. 103-114.

2. Близнюк В.В. Статистична характеристика голосних і приголосних фонем у лексиці сучасних української й італійської літературних мов як один із критеріїв милозвучності. *Система і структура східнослов'янських мов*. 2015. Вип. 9. С. 167-176.
3. Винниченко В. «Уміркований» та «щирий» : повісті, оповідання, нариси. Київ: Молодь, 1992. 416 с.
4. Володимир Винниченко. Краса і сила. *Усе для школи. Українська література. 10 клас*. 2001. Вип. 6. 64 с.
5. Голянич М.І. Внутрішня форма слова і дискурс: монографія. Івано-Франківськ: видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного ун-ту ім. В.Стефаніка, 2008. 296 с.
6. Дашченко Н.Л. Паронімічна атракція в українській поезії 60-80-х рр. ХХ ст. : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1996. 20 с.
7. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови : підручник. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Київ. 1987. 352 с.
8. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ, 2008. 423 с.
9. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту: навчальний посібник для студентів старших курсів фак-ів англ.мови. Вінниця: Нова книга, 2004. 272 с.
10. Мосенкіс Ю. Л. Українська мова у євразійському просторі: Трипільська генеза милозвучності та віддалені родинні зв'язки. Київ: Видавничий дім А+С, 2006. 224 с.
11. Прокопова Л.І. Ще раз про основний параметр милозвучності української мови. *Українська мова*. 2010. № 2. С. 76-80.
12. Синиця І.А. Лексичний повтор як засіб реалізації семантичної зв'язності тексту. *Мовознавство*. 1994. № 2-3. С. 56-60.
13. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова: Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія: навч. посіб. Київ: Вища школа, 1981. 183 с. С. 95-107.
14. Українська мова: Енциклопедія. / за ред. В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін.. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

REFERENCES

1. Bas-Kononenko O.V. (2019) Vymovni normy yak mirylo mylozvuchnosti ukrainskoi movy (na materialy orfoepichnykh slovnykiv). [Pronunciation norms as a measure of melodiousness of the Ukrainian language (on the material of orthoepic dictionaries)] *Ukrainska mova*. Kyiv, 2019, № 1. S. 103-114. [in Ukrainian].
2. Blyzniuk V.V. (2015) Statystychna kharakterystyka holosnykh i pryholosnykh fonem u leksytsi suchasnykh ukrainskoi y italiiskoi literaturnykh mov yak odyin iz kryteriiv mylozvuchnosti. Systema i struktura skhidnoslovianskykh mov. [Statistical characteristics of vowel and consonant phonemes in the vocabulary of modern Ukrainian and Italian literary languages as one of the criteria of melodiousness. System and structure of East Slavic languages] 2015. Vyp. 9. S. 167-176. [in Ukrainian].
3. Vynnychenko V. K. (1992) «Umirkovanyi» ta «shchyryi» : povisti, opovidannia, narysy. [The thoughtful and sincere: stories, short stories, essays] Kyiv : Molod, 1992. 416 s. [in Ukrainian].
4. Volodymyr Vynnychenko. (2001) Krasa i syla. [Beauty and strength] Use dlia shkoly. *Ukrainska literatura. 10 klas*. 2001. Vyp. 6. 64 s. [in Ukrainian].
5. Holianych M.I. (2008) Vnutrishnia forma slova i dyskurs: monohrafiia. [Internal word form and discourse]: Ivano-Frankivsk: vydavnycho-dyzainerskyi viddil TsIT Prykarpatskoho natsionalnoho un-tu im. V.Stefanyka, 2008. 296 s. [in Ukrainian].
6. Dashchenko N.L. (1996) Paronimichna atraktsiia v ukrainskii poezii 60-80-kh rr. [Paronymic attraction in Ukrainian poetry of the 60s and 80s of the 20th century] : avtoref. ... kand. filol. n. : 10.02.01 – PhD thesis abstract. Kyiv, 1996. 20 s. [in Ukrainian].
7. Koval A.P. (1987) Praktychna stylystyka suchasnoi ukrainskoi movy : pidruchnyk. [Practical stylistics of the modern Ukrainian language] Vyd. 3-tie, pererobl. i dopov. Kyiv. 1987. 352 s. [in Ukrainian].
8. Kochan I.M. (2008) Lnhvistychnyi analiz tekstu: navch. posib. [Linguistic analysis of the text]. Vyd. 2-he, pererobl. i dopov. Kyiv, 2008. 423 s. [in Ukrainian].
9. Kukharenko V.A. (2004) Interpretatsiia tekstu: navchalnyi posibnyk dlia studentiv starshykh kursiv fak-iv anhlmovy. [Interpretation of the text]. Vinnytsia: Nova knyha, 2004. 272 s. [in Ukrainian].
10. Mosenkis Yu. L. (2006) Ukrainska mova u yevraziiskomu prostori: Trypilska heneza mylozvuchnosti ta viddaleni rodynni zviiazky. [The Ukrainian language in the Eurasian space: the Trypil genesis of melodiousness and distant family ties] Kyiv: Vydavnychi dim A+C, 2006. 224 s. [in Ukrainian].
11. Prokopova L.I. (2010) Shche raz pro osnovnyi parametr mylozvuchnosti ukrainskoi movy. [Once again about the main parameter of melodiousness of the Ukrainian language.]. *Ukrainska mova*. 2010. № 2. S. 76-80. [in Ukrainian].
12. Synytsia I.A. (1994) Leksychnyi povtor yak zasib realizatsii semantychnoi zviiaznosti tekstu. [Lexical repetition as a means of realizing the semantic coherence of the text] *Movoznavstvo*. 1994. № 2-3. S. 56-60. [in Ukrainian].
13. Totska N. I. (1981) Suchasna ukrainska literaturna mova: Fonetyka. Orfoepiia. Hrafika. Orfohrafiiia: navch. posib. [Modern Ukrainian literary language: Phonetics. Orthoepy. Graphics. Orthography]. Kyiv: Vyshcha shkola, 1981. 183 s. S. 95-107. [in Ukrainian].
14. Ukrainska mova: Entsyklopediia. (2004). /za red. V.M. Rusanivskiyi, O.O. Taranenko, M.P. Ziabliuk ta in.. [Ukrainian language: Encyclopedia]. Kyiv: Vyd-vo «Ukr. entsykl.» im. M. P. Bazhana, 2004. 824 s. [in Ukrainian].